

ТЕСТИ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ ТЕСТУВАННЯ

Домніч С.П., Косьміна В.Ю. (Харків)

Стаття присвячена питанням організації тестового контролю студентів, які вивчають російську мову як іноземну. Розглянуто систему рівнів володіння російською мовою як іноземною відповідно до загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою. Особливу увагу зосереджено на сукупності граматичних знань, навичок, умінь, якими повинен оволодіти студент, що вивчає російську мову як іноземну для досягнення відповідного рівня комунікативної компетенції.

Ключові слова: класифікація тестових завдань, комунікативна компетенція, рівні володіння, російська мова як іноземна.

Домніч С.П., Косьміна В.Ю. Тесты по русскому языку как иностранному в Европейской системе тестирования. Стаття посвящена вопросам организации тестового контроля студентов, которые изучают русский язык как иностранный. Рассмотрена система уровней владения русским языком как иностранным в соответствии с общеевропейскими компетенциями владения иностранным языком. Особое внимание сосредоточено на совокупности грамматических знаний, навыков, умений, которыми должен овладеть студент, изучающий русский язык как иностранный для достижения соответствующего уровня коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: классификация тестовых заданий, коммуникативная компетенция, русский язык как иностранный, уровни владения.

Domnich S., Kosmina V. Tests in Russian as a Foreign Language in the European System of Testing. The article deals with the organization of the test control of students who study Russian as a foreign language. The system of

levels in RFL according to the all-European competences of mastering foreign language skills has been considered. Special attention is focused on a set of grammatical knowledge, skills, abilities which the student learning RFL for the achievement of an appropriate level of the communicative competence has to master.

Key words: classification of test tasks, communicative competence, levels of proficiency, Russian as a foreign language.

Сучасний період розвитку освіти характеризується об'єднанням зусиль науковців у проведенні міжнародних порівняльних досліджень, які надають інформацію щодо стану освіти у певних державах, а також дозволяють здійснювати моніторинг якості освіти у світовому масштабі.

Наразі зростає значення так званого «Європейського мовного портфоліо», що було розроблено Відділом Мовної політики при Раді Європи. Його основою є «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою» [3], де наведені параметри та критерії оцінювання рівня володіння іноземною мовою й комунікативної компетенції як мети навчання, а також способи їх оцінки за допомогою тестових технологій.

Актуальність розгляду питання системи мовного тестування пояснюється тим, що у вищих закладах освіти України останнім часом особлива увага приділяється відповідності мовних тестів сучасним вимогам світових стандартів та орієнтації на сукупність знань, навичок, умінь, яких повинна набути особа, що вивчає іноземну мову (зокрема російську) для досягнення відповідного рівня комунікативної компетенції.

Предметом дослідження є тести з РЯІ (російської мови як іноземної).

Мета статті – аналіз вимог до тестів з РЯІ, що повинні відповідати принципам комунікативного підходу та забезпечувати комунікативний контроль для студентів, які вивчають російську мову як іноземну, з урахуванням вимог Європейської системи тестування.

Наприкінці ХХ століття (1990 р.) було створено Асоціацію Лінгвістичних Тесторів Європи (ALTE), що займається питаннями розробки змісту іспитів та стандартів щодо іноземних мов. Знання іноземної мови (а краще кількох) підвищує можливості реалізації професійної майстерності молодого фахівця, який має більший

потенціал самовираження, і відповідно його визнання в суспільстві [9: 299–301]. У вищих навчальних закладах треба здійснювати підготовку фахівців з урахуванням теоретичних вимог до формування практичних мовних і мовленнєвих навичок та вмінь. Задля визначення рівня сформованості комунікативної компетенції використовуються тестові методики. Сфера їх застосування у викладанні російської мови як іноземної з кожним роком ширшає, незважаючи на дискусії про переваги та недоліки тестового оцінювання знань і вмінь.

В методиці викладання *тест* розглядається як цілісна система завдань специфічної форми з поступовим підвищенням складності, яка надає змогу ефективно вимірювати рівень знань і вмінь студента, якісно оцінювати їх структуру, встановлювати відповідність освітнього або кваліфікаційного рівня особи до вимог освітніх чи кваліфікаційних характеристик [7].

Опис рівнів володіння РЯІ, створення нових та корекція існуючих тестів є одним із актуальних завдань сучасної теорії і практики викладання РЯІ. Цій проблематиці присвячені праці видатних учених-тестологів: В. Аванесова, В. Коккоти, І. Рапопорта. У витоків тестування у сфері російської мови як іноземної стояли такі відомі вчені, як Л. Клобукова, О. Корчагіна, М. Нахабіна, Г. Бітєхтіна, Т. Балихіна, В. Степаненко, Н. Андрюшина, Г. Кірейцева та ін. На основі їхніх науково-дослідних та науково-методичних розробок створені Державні стандарти з російської мови як іноземної і матеріали типових тестів [10]. Серед українських вчених, які займалися проблемами тестування, слід відзначити роботи Н. Азарової, О. Дюміна, В. Толочко, Н. Ушакової та багатьох інших дослідників.

Зазначимо, що впровадження загальноєвропейської системи рівнів володіння іноземною мовою не обмежує можливості національних педагогічних колективів розробляти, описувати власні системи рівнів та модулів навчання. Використання стандартних категорій для опису власних програм тільки сприяє забезпеченню об'єктивності оцінювання рівня володіння мовою. Уніфікована система тестування дозволяє сертифікувати рівень володіння російською мовою як іноземною незалежно від місця, часу та форм навчання, а також створює основу для забезпечення міжнародного визнання мовних

сертифікатів. Мовні модулі взаємоузгоджені та орієнтовані на рівні ступенів Загальноєвропейської компетенції володіння мовами (Common European Framework of Reference / CEFR). «Загальноєвропейські компетенції володіння мовами є нейтральною лінгвометодичною системою для розвитку й оцінки володіння іноземними мовами» [13: 227].

Оволодіння мовою розглядається як процес набуття *комунікативної компетенції* (КК), тобто здатності засобами іноземної мови вирішувати актуальні задачі спілкування. «Система компетенцій забезпечує спільну метамову та спільні терміни для мовної освіти. Концепція CEFR базується на діяльнісно-орієнтованому підході до навчання, а також дескриптивній схемі використання мови: компетенції, види мовленнєвої діяльності, стратегії (загальні та комунікативні), цілі та завдання мовної освіти, сфери спілкування, типи текстів, теми, ситуації (контексти) використання мови, умови й обмеження спілкування» [13: 227].

Як зазначають науковці, «у системі CEFR знання й уміння студентів поділяються на три великі категорії, які, у свою чергу, розподіляються на шість рівнів: *A* – Елементарне володіння (*A1* – Рівень виживання; *A2* – Передпороговий рівень); *B* – Самостійне володіння (*B1* – Пороговий рівень; *B2* – Пороговий поглиблений рівень); *C* – Вільне володіння (*C1* – Рівень професійного володіння; *C2* – Рівень досконалого володіння). Для кожного рівня описані знання й уміння, якими має володіти студент у читанні, аудіюванні, усному та писемному мовленні» [13: 228]. Відповідно до Європейської системи тестування були визначені компетенції володіння мовами, як у Російській системі тестування РЯІ, так і рівні мовної підготовки іноземних студентів, які вивчають російську мову в українському ВНЗ [12: 21]. Шкала відповідності рівнів володіння мовою виглядає наступним чином:

Рівні володіння РЯІ	Система рівнів володіння мовою (російською) відповідно до загально-європейських компетенцій (CEFR)	Європейська асоціація з мовного тестування (ALTE)	Рівні мовної підготовки іноземних студентів, які вивчають російську мову, в українському ВНЗ
Елементарний рівень (EP)	A1	(Breakthrough) Рівень виживання	Перший семестр підготовчого факультету
Базовий рівень (BP)	A2	(Waystage User) Передпороговий рівень	Перший семестр підготовчого факультету
1 Сертифікаційний рівень (РЯІ-1)	B1	(Threshold) Пороговий рівень	Другий семестр підготовчого факультету
2 Сертифікаційний рівень (РЯІ-2)	B2	(Vantage) Пороговий поглиблений рівень	Бакалаври-філологи
3 Сертифікаційний рівень (РЯІ-3)	C1	(Effective Operational Proficiency) Рівень професійного володіння	Бакалаври-філологи
4 Сертифікаційний рівень (РЯІ-4)	C2	(Mastery) Рівень досконалого володіння	Магістри-філологи

Визначено, що особа, яка вивчає іноземну мову, володіє КК, якщо в реальному спілкуванні вона вирішує завдання мовленнєвої взаємодії з носіями мови відповідно до мовних норм. У зв'язку з цим тест має відповідати вимогам комунікативного підходу та забезпечувати комунікативний тестовий контроль, що передбачає наступне: 1) тестове завдання формулюється у вигляді комунікативної задачі, яка, на думку

В.О. Аванесова, є дидактично і технологічно ефективним засобом об'єктивного контролю підготовленості (*переклад наш – С.Д., В.К.*) [1: 37]; 2) матеріал завдання базується на комунікативно значущих текстах; 3) тест оцінюється, виходячи зі «шкали оцінювання (у термінах В.О. Аванесова «однаковість вирішуючих правил оцінки відповідей у рамках прийнятої форми»), що також здійснюється при апробації тестового матеріалу» (*переклад наш – С.Д., В.К.*) [4: 48]. Система рівнів, яка розроблена Комітетом культури Ради Європи, використовується численними національними освітніми системами. Для визначення еквівалентності рівнів потрібен їхній чіткий опис. Основу такого опису складає каталогізація комунікативних завдань, тем, ситуацій, умінь, перелік мовних засобів вираження інтенцій, список тематичної лексики. Для характеристик рівня володіння мовою визначені дескриптори (описи) умінь та їх реалізації у видах мовленнєвої діяльності на кожному рівні. Було створено Стандарти (вимоги) для 6 рівнів володіння російською мовою як іноземною. Детальний опис змісту рівнів наданий у Програмах, які були створені для елементарного, базового й першого сертифікаційних рівнів [8]. На основі існуючих Типових тестів готуються закриті варіанти тестів для іспитів. Складено лексичні мінімуми для елементарного базового і першого сертифікаційного рівнів володіння російською мовою як іноземною [5; 6]. Контроль у формі тестів регламентується певними принципами, до яких увійшли: 1) *принцип науковості*, що передбачає відповідність тестів критеріям надійності та валідності; 2) *принцип ефективності*, що передбачає вибір методики контролю, яка забезпечує повноцінний результат за умови мінімальних витрат, наприклад, часових; 3) *принцип ієрархічної організації матеріалу*, що базується на: а) викладі матеріалу від простого до складного; б) мінімізації, ранжуванні вимог до рівнів володіння мовою; 4) *принцип систематичності й послідовності*, який передбачає послідовну перевірку сформованості мовних, комунікативно-мовленнєвих навичок та вмінь; 5) *принцип об'єктивності*, що пов'язаний із переходом від суб'єктивного оцінювання знань, умінь і навичок до лінгводидактичних вимірів стандартизованими засобами [2: 20–21].

У класичній теорії тестування існує така класифікація тестових завдань: завдання закритої форми (ЗЗФ; рос. мовою: «ЗЗФ»), завдання відкритої форми (ЗВФ; рос. мовою: «ЗОФ»), завдання на встановлення

відповідностей (ЗВВ; рос. мовою: «ЗУС»), завдання на встановлення правильної послідовності (ЗВПП; рос. мовою: «ЗУПП»).

До розробки кожного типу завдань є певні вимоги. Так, вимогами до тестових завдань закритої форми «ЗЗФ» є наступні: 1) у тексті завдання не повинні зустрічатися нечіткі формулювання; 2) основа завдання формулюється коротко, одним реченням; 3) завдання має чітку синтаксичну побудову (не більше одного підрядного речення); 4) до основи надається максимальна кількість слів, але відповіді повинні бути лаконічними; 5) з основи виключаються усі асоціації, що сприяють здогадці; 6) основа завдання не повинна мати слів, що повторюються; 7) відповіді мають бути однаковими за довжиною (до 3-4 слів); 8) місце правильної відповіді повинно обиратися у довільному порядку, тестові завдання мають порядковий номер, а відповідь маркується літерою; 9) відповіді не повинні виходити одна з іншої; 10) відповіді мають бути однаково привабливими; 11) не можна використовувати дистрактори (distractor) з одного завдання як відповідь на інше завдання тесту; 12) кількість відповідей повинна варіюватися від двох до п'яти; 13) під час створення завдань із двома відповідями використовують принцип протиріччя, що виражається в одній із відповідей за допомогою частки «не» або заперечних прийменників; 14) протилежні відповіді конструюються за антонімічним принципом, без заперечення.

Тестові завдання «ЗВФ» спрямовані на доповнення чи вільне формулювання відповіді. Вимоги до завдань відкритої форми збігаються з певними вимогами до «ЗЗФ», хоча мають також і специфічні риси: 1) логічна визначеність змісту завдання пов'язується з його особливою спрямованістю на правильну організацію процесу знаходження відповіді та її продукування; 2) у кожному завданні допускається одне доповнення, місце якого визначається крапками або пропусками, а, якщо наявні декілька пропусків, то вони мають бути наведені у різних місцях завдання; 3) відповідь має знаходитися ближче до кінця основи [4: 51–61].

Тестові завдання «ЗВВ» спрямовані на встановлення відповідності між елементами двох або більше множин (списків, рядів). Вимогами до формулювання завдань на встановлення відповідностей є такі: 1) елементи множини, де потрібно здійснити вибір, знаходяться праворуч; 2) кількість дистракторів множини, що знаходиться

праворуч, має перевищувати кількість елементів множини, що знаходиться ліворуч; 3) необхідно дотримуватися принципу гомогенності (homogen test) [2: 79–81].

У тестових завданнях «ЗВПП» у довільному порядку наведені елементи, пов'язані з певним завданням. Вимогами до створення завдань на встановлення правильної послідовності «ЗВПП» є: 1) перерахування усіх елементів, що підлягають упорядкуванню; 2) формулювання критерію упорядкування; 3) наявність інструкції, що вказує на розташування елементів у послідовності на спеціальному рядку відповіді або на розташування номерів ліворуч від елементів, що перелічені; 4) завдання слід розміщувати на окремій сторінці, що виключає їх змішування із завданнями іншої форми [2: 82–84].

Таким чином, беззаперечними перевагами тестів Європейської системи тестування зокрема з викладання російської мови як іноземної відносно традиційних форм контролю вважаємо такі параметри: одноманітність і прозорість, об'єктивність (екзамен приймають тестор і рейтер; перевіряються усі рівні мовної компетенції – граматики, лексики, читання, аудіювання, мовлення, письмо). Позитивною рисою є також комунікативна спрямованість тесту. Отже, по-перше, тестування є об'єктивним, економічним, надійним та валідним засобом контролю, і, по-друге, проходження тестування у спеціальних сертифікаційних центрах надає можливість іноземцям отримати сертифікат про рівень володіння російською мовою європейського зразка.

Перспективи подальших досліджень. Подальше вивчення Європейської системи тестування та створення нових тестових завдань із російської мови як іноземної, які можуть бути застосовані у практичній роботі викладачів і студентів, бачимо в детальній розробці кожного з вищевказаних типів тестів на рівні володіння російською мовою професійного спрямування, яку опановують іноземні студенти під час навчання у вищих закладах освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В.С. Научные проблемы тестового контроля знаний / В.С. Аванесов. – Гос. ком. РФ по высшему образованию : Учебный центр Исслед. центра проблем качества подготовки специалистов. – М., 1994. – С. 37–38.

2. Балыхина Т.М. Основы теории тестов и практика тестирования / Т.М. Балыхина. – М. : Рус. яз. Курсы, 2006. – 240 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Кирейцева А.Н. Алфавит тестирования. Практическое руководство для преподавателей РКИ / А.Н. Кирейцева. – СПб. : Златоуст, 2013. – 184 с.
5. Красильникова Л.В. Лексический минимум III уровня общего владения русским языком как элемент градуальной серии словарей в системе ТРКИ / [Л.В. Красильникова, Н.П. Андрияшина, И.Н. Афанасьева и др.]. // Русский язык : исторические судьбы и современность : труды и материалы IV Международного конгресса исследователей русского языка. – М. : МГУ, 2010. – С. 585–586.
6. Лексический минимум по русскому языку как иностранному. Первый сертификационный уровень. Общее владение : Рос. гос. система тестирования граждан зарубежных стран по рус. яз. ; [Н.П. Андрияшина (отв. ред.), Г.А. Битехтина, Л.П. Клобукова и др.]. – 5-е изд., испр., доп. – СПб. : Златоуст, 2011. – 197 с.
7. Михайлова Т.В. Тестування на заняттях з української мови за професійним спрямуванням / Т.В. Михайлова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – Вип. 20. – С. 105–114.
8. Программа по русскому языку для иностранных граждан. Первый сертификационный уровень. Общее владение / Н.П. Андрияшина [и др.]; М-во образ. и науки Рос. Федерации. – 3-е изд. – СПб. : Златоуст, 2006. – 174 с. – (Российская государственная система тестирования граждан зарубежных стран по русскому языку).
9. Селіверстова Л.І. Тенденції і перспективи розвитку міжнародної освіти в Україні / Л.І. Селіверстова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2-4 черв. 2011 року). – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 299–301.
10. Типовые тесты по русскому языку как иностранному. Первый сертификационный уровень. Общее владение : Второй вариант / Н.П. Андрияшина [и др.]. Рос. гос. система тестирования граждан зарубежных стран по рус. яз. – 5-е изд. – СПб. : Златоуст, 2012. – 79 с. ; табл.
11. Тренировочные тесты по русскому языку как иностранному. III сертификационный уровень. Общее владение / Н.П. Андрияшина [и др.]. – 2-е изд. – СПб. : Златоуст, 2011 (СПб. : ООО «Береста», 2011). – 149 с. + 1 электрон. опт. диск (CD-R).

12. Ушакова Н.И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы (Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины) / Н.И. Ушакова. – Х. : ХНУ им. В.Н. Каразина, 2009. – 263 с.
13. Ушакова Н.І. Про відповідність програм із мовної підготовки іноземних студентів європейським компетенціям володіння іноземною мовою / Н.І. Ушакова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. праць. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – Вип. 14. – С. 225–235.